

D • N

3/3 1955

Socialisering för dess egen skull

Frågan om förstatligande av LKAB (Luossavaara-Kiirunavaara AB) har blivit aktuellt: statens rätt till inlösen, som inträder vart tionde år, blir inom kort möjlig att utnyttja, och en särskild utredning har tillsatts för att undersöka frågans finansiella sidor. Den rapport som en av Dagens Nyheters medarbetare i går lämnade visar att de i bolaget anställda arbetarna i regel inte önskar byta arbetsgivare. Man har det bra som det är, sägs det, lönerna är höga och kompletteras med andra förmåner, den enskilda företagsformen är smidigare än statsdrift. Den enda riktning som inte delar denna uppfattning är den bland företagens arbetare starkt företrädda kommunismen. Men då en kommunistisk talesman tillfrågas i saken anför han endast själva principen som stöd för sitt krav på ett statsövertagande; man har erfarenhet av, förklarar han, att staten kan vara mera krass än det privata malmbolaget och att staten kan vara besvärlig vid löneförhandlingar. Den kommunistiske talesmannen är tydligen för socialisering för dess egen skull.

Underligt nog tycks kommunisterna i Norrbotten på den punkten få understöd av det socialdemokratiska regeringsorganet. För några dagar sedan hade Morgon-Tidningen en ledare som går i den riktningen. Det finns inte skäl, skriver tidningen, att göra sig "illusioner om den hänförelse för socialistiska ägandeformer som råder eller kan väntas komma att råda vid samhällsägda företag". På sin höjd kan det påstås att arbetarna i dylika företag inte vill återgå till det gamla, men de är inte förtjusta i den nya arbetsgivaren, staten. "Råder illusioner i det stycket är det bäst att först som sist få dem skingrade." Det är ett sensationellt uttalande. Socialiseringen har tidigare i årtionden propagerats som den enda vägen för arbetarna att få goda villkor och bli nöjda. Nu sägs det att arbetarna inte kan antas önska någon socialisering eller bli mera belåtna då en socialisering skett. På några rader förvandlar man — är det slarv, tanklöshet eller okunnighet? — den gamla socialistiska ideologin till makulatur.

Men tidningen är för socialisering i detta fall oberoende av arbetarnas önsningar. Det är inte av någon allmän socialiseringsiver, påstås det: "det gäller huruvida man äntligen någon gång skulle göra rälvar av en mening om rätter ägare som ursprungligen haft principiellt stöd också på liberalt och på utpräglat konservativt håll".

Orden är dunkla. Vad är det som åsyftas? Jo, några uttalanden från socialdemokratiskt, konservativt och liberalt håll då den nuvarande ordningen för utnyttjande av våra största malmfyndigheter genomfördes. Dessa uttalanden går ut på det vi alla är ense om, nämligen att staten skall ha en betryggande kontroll över malmfältens utnyttjande och att den ekonomiskt skall ha de huvudsakliga fördelarna av driften. Vad exempelvis Staaft eller Rudolf Kjellén yttrade vid denna tid innebär helt enkelt att de var anhängare av det beslut som fattades. Det är förbluffande att regeringsorganet anför dessa herrar som garantier för riktigheten av en viss uppfattning; än mera förbluffande är att de presenteras som garantier för en uppfattning som de inte alls givit uttryck åt, nämligen att malmfälten skall socialiseras.

Rimligen borde vi kunna vara överens om att denna fråga inte bör lösas i doktrinernas tecken: vi bör inte socialisera för socialiseringens skull, inte heller bevara den privata ägarerätten för dess egen skull. Utgår man därifrån, bör det i första rummet betonas att den nuvarande ordningen innebär en ytterst framgångsrik kombination

av statlig och enskild företagsamhet. Staten har genom sina representanter stort inflytande på bolagets verksamhet; statsintresset är i det hänseendet, det lär ingen förneka, utomordentligt väl tillgodosett. Genom priser för malmtransporterna som säkerligen inget helt enskilt företag skulle vara villigt att betala får SJ inkomster utan vilka dess affärer aldrig skulle gå ihop. Av bolagets vinst tar det allmänna omkring 50 % i skatt, och av den vinst som sedan återstår får staten därjämte 60 %; därefter återstår för aktieägarna omkring 20 %, och då utdelningen i sin tur beskattas av staten, kan man anta att nettoförtjänsten för de enskilda aktieägarna ligger mellan 10 och 15 % av bolagets redovisade bruttovinst. Och det är naturligtvis inte fråga om att expropriera aktiekapitalet utan ersättning. Ersättningen skulle enligt skilda uppgifter uppgå till bortåt en miljard kronor. Att upplåna eller på skattevägen uttaga denna miljard möter svårigheter; då miljarden väl utbetalats till aktieägarna kommer den att anlitas i enskild företagsamhet, och all sannolikhet talar för att den privata vinsten av denna företagsamhet blir minst lika stor som den nu i LKAB erhållna.

Till dessa överväganden kommer frågan om den enskilda företagsformen genom sin större smidighet är bättre än den statliga eller om staten i detta speciella fall av hittills icke redovisade skäl skulle anses vara särskilt skickad att verka som företagare.

Alla dessa problem skall vi för dagen inte ta någon ställning till. Det bör blott fastslås att Morgon-Tidningens skäl saknar varje värde; det går ut på att oberoende av praktiska överväganden, oberoende av inställningen hos de i bolaget anställda skall man förstatliga — förstatliga bara för förstatligandets skull. Slår man in på denna doktrinära linje, så kan man fortsätta hur långt som helst; socialiseringsdoktrinen blir ånyo en fetisch i svensk politik.

Försvaret för Ingrid Bergman

mot vissa angrepp har uppburits av välgrundad indignation. På en punkt är dock en erinran i fråga om åtskilliga av inläggen befogad. Ingrid Berg-

mans fall görs till ett bevis för den gamla satsen att svenskar är elaka mot sina egna, avundsjuka, irriterade över att någon svensk kommer långt eller får det bra. Samma tankegång återfinns hos andra folk; en förklädd nationalism framträder i föreställningen att man underskattar det inhemska och överskattar det utländska. Varken i Ingrid Bergmans eller i andra liknande fall finns det anledning att sjunka ner i sådana talesätt. Svenskar som blivit internationellt berömda, vare sig som politiker, filmstjärnor eller sportsmän, blir med säkerhet aldeles särskilt populära och firade hos oss just därför att de är svenskar. Det är inte skäl att misstänka att korrespondenter, recensenter och sportreferenter är njugga på beröm då det gäller en svensk — snarare tvärtom. Detta faktum kan man gärna hålla i minnet även i den nuvarande upphetsningen.